

Utjecaj razine samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na tok samoevaluativne misli

---

Vodopija, Ida

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:594657>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet

Studij psihologije

**UTJECAJ RAZINE SAMOPOŠTOVANJA I JASNOĆE POJMA O SEBI NA TOK
SAMOEVALUATIVNE MISLI**

Diplomski rad

Ida Vodopija

Mentor: prof.dr.sc., Igor Kardum

Osijek, 2012.g.

SADRŽAJ

SAŽETAK

UVOD	3-11
<i>Što je pojam o sebi</i>	3-5
<i>Samopoštovanje</i>	5-7
<i>Jasnoća pojma sebi</i>	7-9
<i>Odnos jasnoće pojma o sebi i samopoštovanja</i>	9-10
<i>Samoevaluacija</i>	10
CILJ	10
<i>Problem</i>	11
<i>Hipoteze</i>	11
METODA	11-14
<i>Sudionici</i>	11
<i>Mjerni instrumenti</i>	11-12
<i>Postupak</i>	12-13
REZULTATI	13-23
<i>Efekt samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na valenciju toka samoevaluativne misli</i>	14-15
<i>Efekt samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na varijabilnost toka samoevaluativne misli</i>	15-16
<i>Efekt samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na raspon toka samoevaluativne misli</i>	17-18
<i>Efekt samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na mirovanje toka samoevaluativne misli</i>	18-19
<i>Interpretacija interakcija samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi</i>	20-21
<i>Povezanost jasnoće pojma o sebi, samopoštovanja i mjera toka samoevaluativne misli</i>	21-23
RASPRAVA	23-29
<i>Metodološki nedostaci i preporuke za buduća istraživanja</i>	29
ZAKLJUČAK	30
LITERATURA	31-32

UTJECAJ RAZINE SAMOPOŠTOVANJA I JASNOĆE POJMA O SEBI NA TOK SAMOEVALUATIVNE MISLI

Ida Vodopija

Sažetak

Cilj je ovoga istraživanja ispitati utjecaj samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na tok samoevaluativne misli. Kako bi se ispitaio utjecaj samopoštovanja, korištena je skala samopoštovanja dok je za utjecaj jasnoće pojma o sebi korištena skala jasnoće pojma o sebi te je za tok samoevaluativne misli korišten protokol za mjerenje toka samoevaluativne misli. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da samopoštovanje utječe na valenciju toka samoevaluativne misli, dok jasnoća pojma o sebi nije pokazala statistički značajan utjecaj na mjere varijabilnosti, raspona i mirovanja toka samoevaluativne misli. Također, interakcije samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi utječu na mjere varijabilnosti, raspona i mirovanja toka samoevaluativne misli. Općenito, rezultati pokazuju značajan utjecaj samopoštovanja na valenciju toka samoevaluativne misli i značajan utjecaj interakcije samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na varijabilnost, mirovanje i raspon toka samoevaluativne misli te mogući posredujući učinak samopoštovanja između jasnoće pojma o sebi i toka samoevaluativne misli.

Ključne riječi: jasnoća pojma o sebi, samopoštovanje, tok samoevaluativne misli

INFLUENCE OF THE LEVEL OF SELF-ESTEEM AND SELF-CONCEPT CLARITY ON THE FLOW OF SELF-EVALUATIVE THOUGHT

Summary

The aim of this research was to examine the influence of self-esteem and self-concept clarity on course of self-evaluative thought. To examine the influence of self-esteem it was used the Self-Esteem Scale, for self-concept clarity it was used the Self-Concept Clarity Scale and to examine the flow of self-evaluative thought it was used a protocol for measuring the self-evaluative thought. The results of this research indicate that self-esteem affects the valence of flow of self-evaluative thought, while the self-concept clarity didn't show significant affect on the measures of variability, range and stillness of flow of self-evaluative thought. Also, the interactions of self-esteem and self-concept clarity affect the variability, range and stillness of flow of self-evaluative thought. Generally, the results show a significant effect of self-esteem on valence of self-evaluative thought, significant interaction effect of self-esteem and self-concept clarity on the variability, range and stillness of flow of self-evaluative thought and a possible mediating effect of self-esteem between self-concept clarity and the flow of self-evaluative thought.

Key words: self-concept clarity, self-esteem, flow of self-evaluative thought

UVOD

Kakve karakteristike imam? Mogu li uspostaviti kontrolu nad svojim životom? Kako se ponašam prema drugima? Kakvo mišljenje imam o sebi? Sva si ta pitanja postavljamo od ranog djetinjstva i tražimo odgovore na njih kako bismo bolje i lakše razumjeli sebe i svoje funkcioniranje. Upravo se zbog takvih pitanja i razvilo područje istraživanja u psihologiji, područje o pojmu o sebi. Čini se posve nemogućim razumjeti ljudsko ponašanje bez uzimanja u obzir činjenice da su ljudska bića u mogućnosti razmišljati i djelovati prema samima sebi na načine na koje životinje to ne mogu (Leary i Tagny, 2003). Mnoge aspekte ljudskog ponašanja nemoguće je objasniti bez uzimanja u obzir činjenice da ljudi posjeduju pojam o sebi. Autori poput Pervin i John (1999) smatraju da je razumijevanje pojma o sebi neophodno za razumijevanje cijelog procesa ličnosti – procesa koji izaziva i prilagođava, regulira misli, osjećaje i ponašanja. Razumijevanjem pojma o sebi možemo objasniti mnoge aspekte svakodnevnog socijalnog života: Zašto se neki pojedinci osjećaju sramežljivo, a drugi ne? Zašto se neki pojedinci u određenim situacijama vole hvaliti, a u drugim situacijama su nesigurni? Zašto neki pojedinci imaju ogromnu potrebu za uspjehom, dok drugi najviše teže intimnosti?

Što je pojam o sebi?

Najšira je definicija pojma o sebi da je pojam o sebi pojedinačeva percepcija samoga sebe. Te se percepcije formiraju kroz osobna iskustva i informacije o sebi koje ta osoba prima od okoline, te su pod velikim utjecajem uvjetovanja, evaluacijama od strane drugih osobi značajnih pojedinaca i atribucija osobnog ponašanja (Shavelson i Bolus, 1981).

U psihologiji se pojam o sebi može definirati koristeći nekoliko shema. Tradicionalno stajalište je pojam o sebi podijelilo na dva aspekta : „ja“ ili egzistencijalni pojam o sebi i „mene“ ili empirijski pojam o sebi. U tom slučaju, „ja“ se odnosi na subjektivan doživljaj postojanja koji, na primjer, uključuje osjećaj osobnog identiteta i svijest o postojanju vremena, dok se „mene“ odnosi na objektivnije razumijevanje nečijih osobnih obilježja, poput tjelesnog izgleda, socijalnog statusa, osobina ličnosti i kognitivnih sposobnosti. S tim dvijema sastavnicima imamo svijest o tome tko smo (Damon i Hart, 1988; Damon i Hart, 1992; Lewis, 1991, prema Vasta, Haith i Miller, 2005)

Suvremena klasifikacijska shema za proučavanje pojma o sebi jest sustav pojma o sebi (Harter, 1983, prema Vasta i sur., 2005). Prema to pristupu, pojam o sebi je ukorijenjen u sustav međusobno povezanih procesa od kojih neki od tih procesa na njega utječu, dok su drugi pod njegovim utjecajem. Sustav pojma o sebi ima tri dijela: prvi je znanje o sebi (svijest o sebi), drugi dio je samovrednovanje ili samoevaluacija, dok je treći dio samoregulacija (Vasta, 2005).

Drugi autori poput Harta i Yatesa (1997; prema Carpara i Cervone, 2000) razlikuju dva aspekta mišljenja o sebi, nazvavši ih svjesnost o sebi (self-svjesnost) i razumijevanje sebe (self-razumijevanje). Svjesnost o sebi se sastoji od dvije komponente, neemocionalne usmjerenosti na sebe i u većoj mjeri emocionalne usmjerenosti na karakteristične, osobne kvalitete, dok se samorazumijevanje sastoji od tri aspekta znanja: (1) osobnih sjećanja, (2) kognitivne prezentacije osobnih atributa i (3) teorije o pojmu o sebi, koje mogu funkcionirati u cilju integracije višestrukih brojnih osobnih sjećanja i prezentacija.

Pojam o sebi jedan je od najkompleksnijih pojmova u području ličnosti, ali i u cjelokupnom poručju psihologije. Od Williama Jamesa (1890) koji je za pojam o sebi tvrdio da je jedna od najintragantnijih zagonetki, preko Gordona Allporta (1955) koji je smatrao da je pojam o sebi „zapreka u razvoju psihologije“, B.F.Skinnera (1990) koji je tvrdio da „nema mjesta u znanstvenoj analizi ponašanja za um ili self“, Johna Searlea (1992) koji je tvrdio da razumijevanje svijesti i subjektivnog iskustva izvan objektivne znanosti, i sve do Steven Pinkera (1997) koji je svijest o sebi opisao kao neukrotivi problem za koji mi kao ljudska vrsta nismo dovoljno razvijeni kako bismo ga razumjeli (Pervin i John, 1999).

Sama kompleksnost literature vezane uz pojam o sebi reflektira intrizičnu kompleksnosti pojma o sebi kao konstrukta. Ta kompleksnost postoji zato što se proces pojma o sebi odvija na više razina, te zato što različiti istraživači pristupaju pojmu o sebi s različitih razina. Stoga, postoje istraživači koji istražuju u kakvom je odnosu pojam o sebi sa svjesnim i nesvjesnim mentalnim procesima, motivima i ciljevima, emocijama, mišljenjem i pamćenjem, neuralnom aktivnosti, interpersonalnim procesima, situacijskim faktorima, kulturalnim faktorima itd. (Pervin i John, 1999).

Autori Vallacher, Nowak, Froenlich i Rockloff (2002) smatraju da se pojmu o sebi treba pristupati kao organiziranom dinamičkom sustavu. Njihov model pretpostavlja da

postoji pritisak za integracijom koji izaziva pojavu intrinzične dinamike i omogućuje strukturi pojma o sebi da djeluje kao samoorganizirajući dinamički sustav pojma o sebi. Dok osobe razmišljaju o sebi ili opisuju sebe, različite misli, sjećanja, strahovi i osjećaja dolaze u svijest. Kognitivni afektivni elementi koji se javljaju za vrijeme samorefleksije, sami po sebi nisu dovoljni da omoguće osjećaj pojma o sebi. Već osoba ima osjećaj pojma o sebi do mjere u kojoj ima relativno stabilnu strukturu u kojoj su mnoštvo relevantnih osjećaja i misli vezanih za pojam o sebi, organizirani. Pri tom, pojmu o sebi možemo pristupiti kao društvu koje je sačinjeno od mnoštva pojedinaca, kompleksnom dinamičkom sustavu u kojem interakcije među elementima potpomažu nastanku makro-razina svojstava koji ne mogu biti reducirani na svojstva elemenata u izolaciji (Vallacher i sur., 2002).

Samopoštovanje

Istraživanje razlika u samopoštovanju u psihologiji ima dugačku i bogatu povijest. Broj empirijskih istraživanja već je počeo dosezati tisuće, i taj broj raste nevjerovatnom brzinom. Iako bismo mogli navesti nekoliko razloga zašto je tema samopoštovanja toliko popularna, najvažniji razlog je u tome da samopoštovanje ima sveprožimajući utjecaj na ljudsko ponašanje. Istraživanja su pokazala da razlike u samopoštovanju utječu na ponašanje u različitim područjima poput kompetencije, konformnosti, privlačnosti, atribuiranju uzroka, postignućima i pomaganju (Campbell, 1990). Najšira definicija samopoštovanja je samoevaluacija i procjena samog sebe (Rathus, 2000). Većina autora promatra samopoštovanje kao psihološko obilježje koje je ljudima vrlo važno, pa se autori uglavnom slažu u mišljenju kako je ljudima, psihološki gledano, bolje imati visoko samopoštovanje nego nisko (Burušić i Tadić, 2006).

Suvremena psihologijska literatura popraćena je nizom radova posvećenih samopoštovanju u kojima se razmatraju sadržajno i funkcionalno različita pitanja. Istražuju se teorijska i konceptualna određenja samopoštovanja, mjerenja samopoštovanja, razlike u intezitetu i stabilnosti samopoštovanja, razlikovanja samopoštovanja i nekih srodnih psiholoških procesa, uzroci i posljedice samopoštovanja u doživljavanju i ponašanju ljudi, pa sve do niza diferencijalno psihologijskih istraživanja koja nastoje utvrditi povezanost samopoštovanja i drugih psiholoških obilježja, vrsta i načina ponašnja, procesa regulacije i

različitih područja funkcioniranja pojedinca. Baumeister i sur. (2003), Mruk (1999) i Emler (2001) donose iscrpne i sadržajno raznovrsne preglede dosadašnjih spoznaja o većini tih pitanja u kojima se pojavljuje samopoštovanje (Burušić i Tadić, 2006).

Neki autori poput Baumeistera, Campbella, Krugera i Vohnsa (2003) smatraju da je samopoštovanje „afektivno“, a da su aspekti pojma o sebi samo „kognitivni“, s implikacijom da ako će jedno od ta dva konstrukta dobro predviđati ishode, onda će to biti samopoštovanje“, pri čemu samopoštovanje služi kao bolji prediktor ishoda (ponašanja i doživljavanja). Iako jednostavna, takva kategorijska raspodijela između samopoštovanja i pojmova o sebi nije dobila empirijske potvrde (Marsh, 1986; Marsh i Hattie, 1996; Shavelson, Hubner, i Stanton, 1976, prema Swann, Chang-Schneider i McClarty, 2007).

U većini istraživanja bilo je teško uvrđiti izravne efekte samopoštovanja. Iz tog su se razloga neki istraživači usredotočili na traganje za neke mogućom posredničkom ulogom i funkcijom samopoštovanja. Pri tom se pokazalo se da samopoštovanje moderira odnos stresa i autonomnog uzbuđenja (Rector i Roger, 1997, prema Burušić i Tadić, 2006), te da proizvodi i razlike u strategijama suočavanja sa stresom. Između stila privrženosti i jasnoće pojma o sebi je samopoštovanje također pokazalo medijacijski efekt (Wu, 2009). Sullivan (2003; prema Burušić i Tadić, 2006) je istraživao odnos emocionalne stabilnosti i samopoštovanja, te se pokazalo da su osobe koje interpretiraju informacije iz okoline na način da one potiču pozitivno viđenje sebe, općenito vještije i sposobnije svoja iskustva procesirati na adaptivne i konstruktivne načine. Slične nalaze dobili su Smith i Petty (1995; prema Burušić i Tadić, 2006) čije je istraživanje pokazalo kako je samopoštovanje moderator u složenim procesima kognitivne regulacije negativnih raspoloženja. Također se pokazalo da razlike pojedinaca visokog i niskog samopoštovanja u strategijama regulacije negativnog afekta mogu imati korijene u njihovoj sposobnosti i motivaciji za generiranjem pozitivnih misli i sjećanja (Steele, Spener i Lynch, 1993, prema Burišći 2006). U nekim istraživanjima se pokazalo da u samopoštovanju postoji mehanizam putem kojeg pojedina obilježja pojedinca neizravno utječu na složeni sustav ljudskog doživljavanja i ponašanja. To je u svojem istraživanju pokazao Abel (1996; prema Burušić i Tadić, 2006) u kojem navodi da postoji izravna i neizravna negativna povezanost percipiranog stresa i općeg očekivanja uspjeha, pri čemu je dio tog odnosa pod jakim medijacijskim utjecajem

samopoštovanja. Također, pokazalo se da su viši rezultati na percipiranom stresu povezani s nižim rezultatima na skali samopoštovanja, a niži rezultati samopoštovanja s nižim očekivanjem uspjeha. Iz gore navedenog može se zaključiti da će pojedinci koji imaju pozitivniju sliku o sebi i vrednovanje sebe, te imaju više pouzdanja u vlastite kompetencije stvoriti i veća očekivanja uspjeha, te će biti motiviraniji ulagati veće napore i biti ustrajni u nastojanjima da dosegnu željene ciljeve (Abel, 1996, Benabou i Tirole 2002; prema Burušić i Tadić, 2006).

Jasnoća pojma o sebi

Istraživanja pojma o sebi pokazala su da se osobe ne razlikuju samo u tome što misle o sebi, već se razlikuju i u jasnoći i sigurnosti svoje slike o sebi (Baumgardner, 1990; Campbell, 1990; Campbell i Lavalee, 1993; Setterlund i Niedenthal, 1993; prema Guadagno i Burger, 2007).

Mjera u kojoj određeni pojedinci imaju jasan pojam svog identiteta može biti iznimno važna kao zaštićujući ili rizičan faktor pri internalizaciji društvenih standarda privlačnosti (Vartanian, 2009). Ideja o postojanju individualnih razlika u jasnoći pojma o sebi proizašla je iz istraživanja samopoštovanja (Baumgardner, 1990; Campbell, 1990; prema Guadagno i Burger, 2007).

Jasnoća pojma o sebi konceptualizira se kao crta ličnosti, ali i kao stanje. Konstrukt jasnoće pojma o sebi odnosi se na mjeru do koje su nam osobna vjerovanja o sebi jasno i sigurno određena, internalno konzistentna i stabilna tijekom vremena. (Campbell i sur., 1996).

Jasnoća pojma o sebi razlikuje se od drugih pojmovno sličnih konstrukata kao što su kompleksnost pojma o sebi i samomotrenje (Vartanian, 2009). Pri tom se kompleksnost pojma o sebi odnosi na mjeru u kojoj određene osobe imaju višestruke aspekte definicija sebe (e.g., Lineville, 1985; prema Vartanian, 2009), dok se jasnoća pojma o sebi odnosi na mjeru u kojoj su aspekti definicija sebe stabilni i jasno definirani, bez obzira na količinu postojećih aspekata. S druge strane, samomotrenje se odnosi na sklonost opažanja i kontrole vlastitog ekspresivnog ponašanja, načina samoprikazivanja i osjetljivosti za moguće posljedice svog ponašanja. Stoga će osobe s niskom jasnoćom pojma o sebi i osobe

s visokom razinom samomotrenja biti više podložne utjecajima eksternalnih faktora (Petz, 2005), dok osobe s visokom razinom samomotrenja ne moraju nužno imati nedostatak jasnoće i koherencije pojma o sebi, već su radije motivirani prilagođavati se socijalnim situacijama bez obzira na razinu jasnoće pojma o sebi. Iz toga proizlazi da je jasnoća pojma o sebi konstrukt usredotočen na koherenciju i stabilnost pojma o sebi (Vartanian, 2009).

Iako se jasnoća pojma o sebi pokazala iznenađujuće vremenski stabilnom, ona također varira pod utjecajem okolinskih faktora (Nelzek i Plesko, 2001; prema Ritchie, Sedikides, Wildschut, Arndt i Gidron, 2011).

Campbell i sur. (1996) svojim su istraživanjima pokazali da iako ljudi većinom imaju jasne predodžbe i pojam o tome tko i što jesu, ipak se među njima mogu pronaći i prilično postojane individualne razlike u stupnju u kojem su njihova osobna vjerovanja jasno i dobro određena, internalno konzistentna i vremenski stabilna što nam govori da je moguće pronaći razlike među ljudima u jasnoći pojma o sebi. Ljudi se ne razlikuju samo u onome što misle o sebi već i u tome na koji su način te misli o sebi strukturirane i pohranjene u našoj memoriji (Burger i Guadagno, 2003).

Korelacijske analize pokazale su da osobe koje postižu visoke rezultate na mjerama jasnoće pojma o sebi, također postižu i visoke rezultate na mjerama samopoštovanja i ekstraverzije, te niske rezultate na mjerama neuroticizma, anksioznosti i depresiji (Campbell i sur., 1996; Smith, Wethington i Zhan, 1996, prema Burger i Guadagno, 2003). Osobe s visokom jasnoćom pojmom o sebi sklonije su oslanjati se na svoje aktivne strategije suočavanja, dok su osobe s niskom jasnoćom pojma o sebi sklonije koristiti pasivne strategije suočavanja (Smith i sur., 1996; prema Burger i Guadagno, 2003).

Campbell (1990) također navodi da su osobe s niskom razinom jasnoće pojma o sebi pri upravljanju svojim ponašanjem osjetljivije na utjecaj socijalnog okruženja, dok su osobe s visokom razinom jasnoće pojma o sebi sklonije oslanjanju na informacije o sebi pri upravljanju svojim ponašanjem. Campbell i Dipaula (2002; prema Csank i Conway, 2004) došli su do rezultata koji ukazuju na to da su pojedinci koji postižu ekstremno visoke rezultate na mjeri jasnoće pojma o sebi veći perfekcionista, i u vezi s tim si ti pojedinci postavljaju stroge i pretjerane standarde. Takav perfekcionizam zna biti rizičan faktor za depresiju u situacijama kada se pojedinci s ekstremno visokom jasnoćom pojma o sebi

susretnu sa stresorima vezanim uz uspjeh. Također se pokazalo da pojedinci s visokom razinom jasnoće pojma o sebi imaju sklonost obrambenom ponašanju (općenito ne priznaju negativna iskustva i imaju izgrađeni zaštićujući stav prema pojmu o sebi).

Odnos samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi

Samopoštovanje i jasnoća pojma o sebi predstavljaju značajne pokazatelje osnovnog sustava zamisli o sebi i samopoimanja pojedinca te su iz tog razloga upravo ti konstrukti uzeti u ovom istraživanju kao varijable čiji ćemo utjecaj na tok samoevaluativne misli provjeravati (Burušić i Brajša-Žganec, 2005).

Campbell (1990) navodi da su ljudi s niskim samopoštovanjem manje sigurni u svoj identitet i posjeduju manju razinu znanja o sebi, za razliku od ljudi s visokim samopoštovanjem. Osobe s niskom razinom samopoštovanja pokazuju manje razine krajnosti u samoopisima, manje pouzdanja u samoopise, manje vremenske stabilnosti pri samoopisima, manje internalne dosljednosti i dužu vremensku reakciju tijekom odgovaranja na važne informacije o sebi (Cambell i Lavalley, 1993, prema Wu, 2009). Druge studije su također pokazale da su sheme pojedinaca s niskom razinom samopoštovanja manje kompleksne i manje funkcionalno fleksibilne. Osim toga, Greenwald, Bellezza i Banaji (1988; prema Campbell, 1990) predlažu da su ljudi s nižom razinom samopoštovanja skloniji manjem opsegu strukture znanja o pojmu o sebi, što pogotovo vrijedi za pozitivno vrednovane dijelove sebe. Relacija samopoštovanje-identitet dosta je zanemarena u literaturi samopoštovanja u kojoj se većinom navodi da se osobe s niskom razinom samopoštovanja i osobe s visokom razinom samopoštovanja razlikuju samo u pozitivnosti njihovih sadržaja. Ipak, mnoge očite razlike u ponašanjima, mislima, i osjećajima, za koje se smatralo da potječu iz razlika u pozitivnosti, mogu se jednako dobro objasniti, pa čak i bolje, ukoliko uključimo u ta istraživanja konstrukt jasnoće pojma o sebi (Campbell, 1990).

Iako uzročno posljedična veza između samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi nije jasna (Cambell, 1990; Cambell i Lavalley, 1993; Setterlund i Niedenthal, 1993, prema Chia-huei Wu, 2008), longitudinalno istraživanje koje su napravili Nezlek i Plesko (2001; prema Wu, 2008) pokazalo je da dnevni događaji dovode do promjena u samopoštovanju

koje naknadno dovode i do promjena u jasnoći pojma o sebi. To nam sugerira da je određena razina jasnoće pojma o sebi pod utjecajem određene razine samopoštovanja. Nadalje, prema nekim istraživanjima samopoštvanje se pokazalo kao crta ličnosti, a razina jasnoće pojma o sebi kao karakteristika visokog nasuprot niskom samopoštovanju (Wu, 2009).

Samoevaluacija

Dinamizam samoevaluacije definiran je kao stupanj kvalitativne i kvantitativne promjene u toku samoevaluativnog mišljenja (Vallacher i Nowak, 1997). U ovom istraživanju je dinamizam samoevaluacije definiran kao tok samoevaluativne misli, tijekom samoopisa sudionika u periodu od 3 minute, na osnovi čega je za svakog ispitanika izračunato nekoliko dolje opisanih mjera: a) valencija – predstavlja mjeru samoevaluacije, a određena je vrednovanjem sebe koje su ispitanici tijekom samoopisa provodili svakih 6 sekundi (ukupno 30 vremenskih točaka) na skali od 5 stupnjeva (1 – u potpunosti negativno, 5 – u potpunosti pozitivno); b) raspon – određena je standardnom devijacijom valencije, a predstavlja mjeru razlike u stanjima samoevaluacije, odnosno „širinu“ samoevaluacije u toku samoevaluativne misli; c) varijabilnost – određena je razlikom valencije između dvije susjedne vremenske točke u toku samoevaluativne misli, a predstavlja mjeru postojanosti samoevaluacije, odnosno promjenu, ili stupanj promjene u samoevaluaciji; d) mirovanje – određena je postojanošću valencije između dvije vremenske točke, odnosno brojem razdoblja između dvije susjedne vremenske točke u kojem su ispitanici upisali istu vrijednost valencije, a predstavlja tendenciju sustava samopoimanja da se „smjesti“ u određenom stanju samoevaluacije, odnosno, govoreći rječnikom dinamičkih sustava, atraktoru. (prema Marinić, u tisku).

CILJ

Cilj je ovog istraživanja ispitati utjecaj razine samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na tok samoevaluativne misli. Na osnovi navedenog cilja istraživanja možemo postaviti sljedeće probleme i njima pripadne hipoteze istraživanja:

Problemi

1. Utvrditi postoji li utjecaj razine samopoštovanja na tok samoevaluativne misli.
2. Utvrditi postoji li utjecaj jasnoće pojma o sebi na tok samoevaluativne misli.

Hipoteze

H1. Samopoštovanje utječe na valenciju toka samoevaluativne misli, pri čemu će sudionici s većom razinom samopoštovanja postizati veću valenciju toka samoevaluativne misli.

H2. Jasnoća pojma o sebi utječe na varijabilnost, raspon i mirovanje toka samoevaluativne misli, pri čemu će sudionici s većom razinom jasnoće pojma o sebi pokazivati manju varijabilnost, manji raspon i veće mirovanje toka samevaluativne misli.

METODA

Sudionici

Sudionici istraživanja bili su studenti studija psihologije, informatologije i pedagogije Filozofskoga fakulteta u Osijeku u dobi od 19 do 22 godine (N=277). U ispitivanju je sudjelovalo 15 (5.4%) muških i 262 (94.6%) ženskih ispitanika. Iz uzorka su izostavljeni ispitanici koji su nepotpuno (izostavljanje odgovora na čitave upitnike) ili neispravno (npr. ispitanici koji su odgovarali „cik-cak“ ili su na čitavim skalama na sve čestice odgovorili identično) ispunili upitnike.

Mjerni instrumenti

U ovom istraživanju korišteni su sljedeći mjerni instrumenti:

1. Skala jasnoće pojma o sebi (Campbell i sur., 1996)

Skala jasnoće pojma o sebi predstavlja mjeru stupnja u kojem su osobna vjerovanja o sebi jasno i sigurno određena, internalno konzistentna i stabilna tijekom vremena. Skala se sastoji od 12 čestica, pri čemu veće slaganje s česticama ukazuje na veću razinu jasnoće pojma o sebi (10 čestica je obrnuto bodovano). Format za odgovore je skala Likertovog tipa od 5 stupnjeva (1 – u potpunosti se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem). Ova skala ima zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike s visokim prosjekom unutarnje konzistencije među tri uzorka (0.86) te test-retest pouzdanosti (0.79 za 4 mjeseca i 0.75 za 5 mjeseci)

(Campbell, 1996). Skala jasnoće pojma o sebi je unidimenzionalna i pozitivno korelira sa samopoštovanjem, vremenskom stabilnošću i internalnom konzistencijom samoopisa sudionika, te negativno korelira s negativnim afektom, neuroticizmom, anksioznošću, depresijom i crtom represija-senzitizacija. Burušić (2005) je preveo i prilagodio skalu hrvatskoj populaciji Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije skale u ovom istraživanju iskazana Cronbachovim alfa koeficijentom iznosi $\alpha = .80$.

2. Skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965)

Skala samopoštovanja se koristi za mjerenje generaliziranih, globalnih osjećaja vlastite vrijednosti sudionika. Sadrži 10 čestica koje mjere razinu samopoštovanja, od kojih je 5 formulirano u pozitivnom, a 5 u negativnom smjeru. Format za odgovore na čestice je skala Likertovog tipa od 5 stupnjeva (1 – u potpunosti se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem). Prije formiranja ukupnog rezultata odgovori na neafirmativnim česticama su obrnuto bodovani na način da viši rezultat odražava više samopoštovanje. Skala samopoštovanja se pokazala valjanom i pouzdanom, unutarnja pouzdanost je u rasponu od .77 do .88, a koeficijent pouzdanosti test-retesta je u rasponu od .82 (interval od 2 tjedna) do .85 (interval od jednog tjedna)(Wu, 2009). Skala je također pokazala adekvatnu konstruktivnu valjanost, konvergentnu valjanost i diskriminativnu valjanost (Robinson, Shaver i Wrightsman, 1991, prema Wu, 2009). Bezinović (1988; prema Pokrajac – Bulian, 2000.) je skalu prilagodio našoj populaciji i detaljno opisao. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije ove skale u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .79$

3. Protokol za mjerenje valencije toka samoevaluativne misli (Marinić, u tisku)

Protokol služi mjerenju valencije toka samoevaluativne misli (u kolikoj mjeri se pojedinac osjeća pozitivno ili negativno prema sebi u svakoj vremenskoj točki mjerenja) u trajanju od 3 minute, a format za odgovore je skala Likertovog tipa od 5 stupnjeva (1 – posve negativno, 5 – posve pozitivno). Ukupno sadrži 30 vremenskih točki mjerenja.

Postupak

Istraživanje je provedeno u okviru izrade doktorskog rada. U provedbi istraživanja sudjelovali su eksperimentator (autor doktorskog rada) i tri pomoćnika eksperimentatora (uključujući autoricu ovoga rada).

Prvi dio istraživanja proveden je upitnicima tipa papir-olovka kojima se ispitivalo samopoštovanje i jasnoća pojma o sebi. Provedeno je tijekom lipnja ak.god. 2010/11. Ispitivanja su provedena grupno, a svako je trajalo u prosjeku 20 minuta. Sudionicima je prije ispunjavanja upitnika pročitana uputa i naglašeno im je ukoliko ne razumiju neku česticu ili im se nešto čini nejasnim da zatraže dodatno objašnjenje. Nakon što su svi sudionici razumjeli uputu, započeto je ispunjavanje upitnika.

Drugi dio istraživanja proveden je individualno, tijekom srpnja ak.god. 2010/11. Od sudionika je zatraženo da se ukratko opišu u terminima vlastitih osobina (osobne kvalitete i karakteristike), vlastitih ciljeva (koje bi htjeli postići, ciljeve koje su postigli ili nisu postigli) i odnosa s drugim ljudima (uža i šira obitelj, prijatelji, partneri). Nakon toga je sudionicima pročitana uputa i kada je utvrđeno da su ju razumjeli, počelo je ispitivanje toka samoevaluativne misli. Metoda mjerenja promjene u valenciji toka samoevaluativnih misli provedena je pomoću računala na kojem je instaliran program za davanje signala tijekom ispitivanja toka samoevaluativnih misli i posebnog protokola u koji su upisivane mjere valencije u toku samoevaluativne misli. Likertovom skalom od 5 stupnjeva (1-potpuno negativno, 5 – potpuno pozitivno) su mjerene promjene u valenciji toka samoevaluativne misli. Tijekom samoopisa, zadatak je bio da svaki put na znak računala (zvuk “klik“ koji se javljao svakih 6 sekundi tijekom 3 minute) upišu u odgovarajuću kućicu na protokolu za mjerenje valencije toka samoevaluativne misli koje trenutne osjećaje imaju prema sebi na skali od 1 do 5, s obzirom na ono što su u tom trenutku govorili u svom samoopisu. Zbog diskrecije je eksperimentator za vrijeme stvaranja samoopisa nosio antifone na ušima, a sama prostorija bila je dovoljno zvučno izolirana.

REZULTATI

Prije provedbe statističkih postupaka, sudionici su podijeljeni u ukupno 4 skupine, s obzirom na 2 nezavisne varijable. Pri tom su, s obzirom na nezavisnu varijablu jasnoće pojma o sebi podijeljeni na dvije skupine pomoću centralne vrijednosti ($C = 42$; $N = 270$) na sudionike niske razine jasnoće pojma o sebi ($n=138$) i sudionike visoke jasnoće pojma o sebi ($n=132$), dok su s obzirom na nezavisnu varijablu samopoštovanja raspodijeljeni na

dvije skupine pomoću centralne vrijednosti ($C=32$; 270) na sudionike niskog samopoštovanja ($n=150$) i visokog samopoštovanja ($n=120$).

Efekt samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na valenciju toka samoevaluativne misli

Kako bi se u daljnjoj obradi podataka mogla primjeniti složena analiza varijance proveden je Levenov test jednakosti varijanci pogreške koji se nije pokazao statistički značajnim ($F(3,266) = 1,72$; $p>.05$) pa se moglo pristupiti primjeni složene analize varijance. U tablici 1 jedan možemo vidjeti rezultate 4 skupine sudionika postignute na mjeri valencije te u tablici 2 možemo vidjeti složenu analizu varijance rezultata sudionika dobivenih na mjeri valencije s obzirom na jasnoću pojma o sebi i samopoštovanje.

Tablica 1

Aritmetičke sredine, standardne devijacije za valenciju toka samoevaluativne misli s obzirom na jasnoću pojma o sebi i samopoštovanje.

		jasnoća pojma o sebi					
		niski		visoki		ukupno	
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
samopoštovanje	niski	3,63	0,576	3,67	0,542	3,65	0,563
	visoki	4,12	0,518	3,89	0,459	3,96	0,488
	ukupno	3,76	0,599	3,81	0,502	3,78	0,553

Legenda:

M- aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija

Tablica 2

Složena analiza varijance rezultata sudionika dobivenih na mjeri valencije s obzirom na jasnoću pojma o sebi i samopoštovanja.

	<i>Zbroj kvadrata</i>	<i>ss</i>	<i>Prosječni kvadrat</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
samopoštovanje	7,228	1	7,228	25,888	0,00
jasnoća pojma o sebi	0,491	1	0,491	1,758	0,186
samopoštovanje × jasnoća pojma o sebi	1,023	1	1,023	3,663	0,057

Legenda:

Zbroj kvadrata – ukupno variranje rezultata, *ss* – stupnjevi slobode, *Prosječni kvadrat* - varijanca rezultata, *F* – vrijednost F-omjera, *p* – razina značajnosti

Iz priložene tablice 2 možemo vidjeti da samopoštovanje ima statistički značajan utjecaj na valenciju toka samoevaluative misli ($F = 25,888$; $p < .05$), dok jasnoća pojma o sebi nema statistički značajan utjecaj na valenciju toka samoevaluativne misli ($F = 1,758$; $p > .05$). Interakcijski učinak te dvije varijable, kako se može vidjeti iz priložene tablice, se također nije pokazao statistički značajnim ($F = 3,66$; $p > .05$). Pri tom, kao što je vidljivo iz rezultata navedenih u tablici 1, osobe s visokim samopoštovanjem ($M_{visoko\ samopoštovanje} = 3,96$, $SD_{visoko\ samopoštovanje} = 0,488$) postižu statistički značajno veće rezultate na mjeri valencije toka samoevaluativne misli od osoba s niskim samopoštovanjem ($M_{nisko\ samopoštovanje} = 3,65$, $SD_{nisko\ samopoštovanje} = 0,563$).

Efekt samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na varijabilnost toka samoevaluativne misli

Prije provedbe složene analize varijance utjecaja samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na varijabilnost toka samoevaluativne misli, proveden je Levenov test jednakosti varijanci pogreške koji se nije pokazao statistički značajnim ($F(3,266) = 0,675$; $p > .05$), pa se stoga moglo pristupiti provedbi složene analize varijance. U tablici 3 jedan možemo vidjeti rezultate 4 skupine sudionika postignute na mjeri varijabilnosti te u tablici 4 možemo vidjeti složenu analizu varijance rezultata sudionika dobivenih na mjeri varijabilnosti s obzirom na jasnoću pojma o sebi i samopoštovanje.

Tablica 3

Aritmetičke sredine, standardne devijacije za varijabilnost toka samoevaluativne misli s obzirom na jasnoću pojma o sebi i samopoštovanje.

		jasnoća pojma o sebi					
		niski		visoki		ukupno	
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
samopoštovanje	niski	0,68	0,327	0,56	0,314	0,64	0,322
	visoki	0,46	0,314	0,61	0,294	0,56	0,307
	ukupno	0,63	0,338	0,59	0,295	0,61	0,317

Legenda:

M- aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija

Tablica 4

Složena analiza varijance rezultata sudionika na mjeri varijabilnosti s obzirom na jasnoću pojma o sebi i samopoštovanje.

	Zbroj kvadrata	ss	Prosječni kvadrat	F	p
samopoštovanje	0,435	1	0,435	4,530	0,034
jasnoća pojma o sebi	0,005	1	0,005	0,050	0,824
samopoštovanje × jasnoća pojma o sebi	1,146	1	1,146	11,935	0,001

Legenda:

Zbroj kvadrata – ukupno variranje rezultata, ss – stupnjevi slobode, Prosječni kvadrat - varijanca rezultata, F – vrijednost F-omjera, p – razina značajnosti

Iz rezultata prikazanih u tablici 4 može se vidjeti da samopoštovanje ima statistički značajan utjecaj na varijabilnost toka samoevaluativne misli ($F = 4,530$; $p < .05$) dok jasnoća pojma o sebi nema statistički značajan utjecaj na varijabilnost toka samoevaluativne misli ($F=0,050$; $p > .05$). Utjecaj interakcije samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na varijabilnost toka samoevaluativne misli također se pokazao statistički značajnim ($F=11,935$; $p < .05$). Pri tom, kao što je vidljivo iz tablice 3, osobe s niskim samopoštovanjem ($M_{nisko\ samopoštovanje} = 0,64$, $SD_{nisko\ samopoštovanje} = 0,322$) postižu statistički značajno više rezultate na mjerama varijabilnosti toka samoevaluativne misli od osoba s visokim samopoštovanjem ($M_{visoko\ samopoštovanje} = 0,56$, $SD_{visoko\ samopoštovanje} = 0,307$). Također se iz Tablice 3 vidi da osobe s niskim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi ($M_{nisko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 0,68$, $SD_{nisko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 0,327$) postižu najveće rezultate na mjerama varijabilnosti toka samoevaluativne misli, dok osobe s visokim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi ($M_{visoko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 0,46$, $SD_{visoko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 0,314$) postižu najmanje rezultate na mjerama varijabilnosti samoevaluativne misli. Osobe s niskim samopoštovanjem i visokom jasnoćom pojma o sebi ($M_{nisko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 0,56$, $SD_{nisko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 0,314$) postižu niže rezultate na mjerama varijabilnosti samoevaluativne misli od osoba s visokim samopoštovanjem i visokom jasnoćom pojma o sebi ($M_{visoko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 0,61$, $SD_{visoko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 0,294$).

Efekt samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na raspon toka samoevaluativne misli

Kao i prije prethodne dvije provedbe složene analize varijance, i u ovom slučaju je prethodno proveden Levenov test jednakosti varijanci pogreške koji se također nije pokazao statistički značajnim ($F(3,266)=1,925$; $p>.05$), zbog čega je moguće primjeniti složenu analizu varijance. U tablici 5 jedan možemo vidjeti rezultate 4 skupine sudionika postignute na mjeri raspona te u tablici 6 možemo vidjeti složenu analizu varijance rezultata sudionika dobivenih na mjeri raspona s obzirom na jasnoću pojma o sebi i samopoštovanje.

Tablica 5

Aritmetičke sredine, standardne devijacije za raspon toka samoevaluativne misli s obzirom na jasnoću pojma o sebi i samopoštovanje.

		jasnoća pojma o sebi					
		niski		visoki		ukupno	
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
samopoštovanje	niski	0,79	0,253	0,71	0,216	0,76	0,244
	visoki	0,67	0,231	0,76	0,276	0,73	0,266
	ukupno	0,76	0,256	0,74	0,255	0,75	0,254

Legenda:

M- aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija

Tablica 6

Složena analiza varijance rezultata sudionika na mjeri raspona s obzirom na samopoštovanje i jasnoću pojma o sebi.

	<i>Zbroj kvadrata</i>	<i>ss</i>	<i>Prosječni kvadrat</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
samopoštovanje	0,087	1	0,087	1,373	0,242
jasnoća pojma o sebi	0,002	1	0,002	0,032	0,857
samopoštovanje × jasnoća pojma o sebi	0,477	1	0,477	7,568	0,006

Legenda:

Zbroj kvadrata – ukupno variranje rezultata, *ss* – stupnjevi slobode, *Prosječni kvadrat* - varijanca rezultata, *F* – vrijednost F-omjera, *p* – razina značajnosti

Iz rezultata prikazanih u tablici 6 vidi se kako samopoštovanje nema statistički značajan utjecaj na raspon toka samoevaluativne misli ($F=1,373$; $p>.05$). Također se

pokazalo jasnoća pojma o sebi nema statistički značajan utjecaj na raspon toka samoevaluativne misli ($F=0,032$; $p>.05$), dok se učinak interakcije samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi pokazao statistički značajnim utjecajem na tok samoevaluativne misli ($F=7,568$; $p<.05$). Iz rezultata prikazanih u tablici 5 vidi se da osobe s niskim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi ($M_{nisko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi}=0,79$, $SD_{nisko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi}=0,253$) postižu najveće rezultate na mjerama raspona toka samoevaluativne misli dok osobe s visokim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi ($M_{visoko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi}=0,67$, $SD_{visoko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi}=0,231$) postižu najmanje rezultate na mjerama raspona samoevaluativne misli. Nadalje, osobe s niskim samopoštovanjem i visokom jasnoćom pojma o sebi ($M_{nisko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi}=0,71$, $SD_{nisko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi}=0,216$) postižu niže rezultate na mjerama raspona samoevaluativne misli od osoba s visokim samopoštovanjem i visokom jasnoćom pojma o sebi ($M_{visoko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi}=0,76$, $SD_{visoko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi}=0,276$).

Efekt samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na mirovanje toka samoevaluativne misli

I u ovom je slučaju bilo potrebno prethodno provesti Levenov test jednakosti varijanci pogreške koji se također nije pokazao značajnim ($F(3,266)=1,049$; $p>.05$), pa se moglo pristupiti primjeni složene analize varijance. U tablici 7 jedan možemo vidjeti rezultate 4 skupine sudionika postignute na mjeri mirovanja te u tablici 8 možemo vidjeti složenu analizu varijance rezultata sudionika dobivenih na mjeri mirovanja.

Tablica 7
Aritmetičke sredine, standardne devijacije za mirovanje toka samoevaluativne misli.
s obzirom na jasnoću pojma o sebi i samopoštovanje.

		jasnoća pojma o sebi					
		niski		visoki		ukupno	
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
samopoštovanje	niski	13,38	5,270	14,74	6,916	13,83	5,881
	visoki	17,53	5,778	14,39	5,885	15,38	6,008
	ukupno	14,522	5,705	14,52	6,272	14,522	5,977

Legenda:

M- aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija

Tablica 8

Složena analiza varijance rezultata sudionika mjeri mirovanja s obzirom na jasnoću pojma o sebi i samopoštovanje.

	Zbroj kvadrata	ss	Prosječni kvadrat	F	p
samopoštovanje	210,388	1	210,388	6,127	0,014
jasnoća pojma o sebi	46,043	1	46,043	1,341	0,248
samopoštovanje × jasnoća pojma o sebi	295,058	1	295,058	8,592	0,004

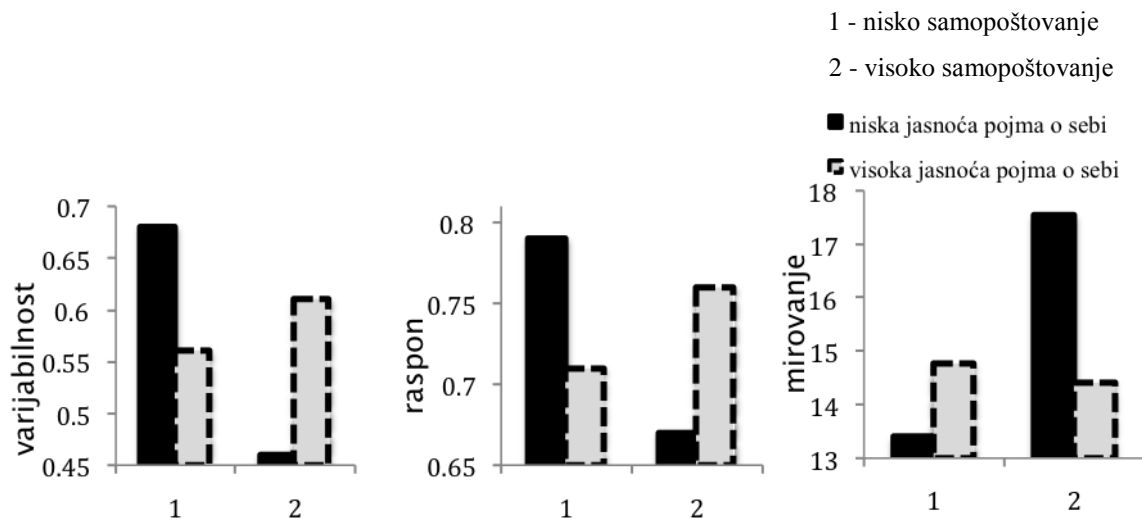
Legenda:

Zbroj kvadrata – ukupno variranje rezultata, ss – stupnjevi slobode, Prosječni kvadrat - varijanca rezultata, F – vrijednost F-omjera, p – razina značajnosti

Iz rezultata prikazanih u tablici 8 možemo vidjeti da samopoštovanje ima statistički značajan utjecaj na mirovanje toka samoevaluativne misli ($F=6,127$; $p<.05$), dok jasnoća pojma o sebi nema statistički značajan utjecaj na mirovanje toka samoevaluativne misli ($F=1,341$; $p>.05$). Utjecaj interakcije između samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi se također pokazao statistički značajnim ($F=8,592$; $p<.05$). Iz tablice 7 možemo vidjeti da osobe s visokim samopoštovanjem ($M_{visoko\ samopoštovanje} = 15,38$, $SD_{visoko\ samopoštovanje} = 6,008$) postižu statistički značajno više rezultate na mjerama mirovanja toka samoevaluativne misli od osoba s niskim samopoštovanjem ($M_{nisko\ samopoštovanje} = 13,83$, $SD_{nisko\ samopoštovanje} = 5,881$). Također, iz istih se rezultata može vidjeti da osobe s niskim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi ($M_{nisko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 13,38$, $SD_{nisko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 5,270$) postižu najniže rezultate na mjerama mirovanja toka samoevaluativne misli dok osobe s visokim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi ($M_{visoko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 17,53$, $SD_{visoko\ samopoštovanje*niska\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 5,778$) postižu najviše rezultate na mjerama mirovanja samoevaluativne misli. Osobe s niskim samopoštovanjem i visokom jasnoćom pojma o sebi ($M_{nisko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 14,74$, $SD_{nisko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 6,916$) postižu više rezultate na mjerama mirovanja samoevaluativne misli od osoba s visokim samopoštovanjem i visokom jasnoćom pojma o sebi ($M_{visoko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 14,39$, $SD_{visoko\ samopoštovanje*visoka\ jasnoća\ pojma\ o\ sebi} = 5,885$).

Interpretacija interakcija samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi

U slici 1 možemo vidjeti prikaz statistički značajnih interakcija samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi s mjerama varijabilnosti, raspona i mirovanja.

Slika 1. Prikaz statistički značajnih interakcijskih odnosa samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi s mjerama varijabilnosti, rasponom i mirovanjem.

Iz prethodno opisanih složenih analiza varijanci mogli smo vidjeti kako postoji značajan interakcijski učinak samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na mjere varijabilnosti, raspona i mirovanja toka samoevaluativne misli. Također, iz gore opisanih rezultata možemo vidjeti da osobe s niskom jasnoćom pojma o sebi u interakciji sa samopoštovanjem pokazuju na veliki raspon u rezultatim. Suprotno očekivanom, osobe s niskom jasnoćom pojma o sebi i visokim samopoštovanjem postižu niže rezultate na varijabilnosti i, rasponu, a više rezultate na mjeri mirovanja toka samoevaluativne misli, čak i od osoba s visokom jasnoćom pojma o sebi (neovisno o razini njihovog samopoštovanja) (slika 1). U skladu s očekivanim, osobe s niskom jasnoćom pojma o sebi i niskim samopoštovanjem postižu više rezultate na mjerama varijabilnosti i raspona, te niže rezultate na mjerama mirovanja toka samoevaluativne misli od osoba s visokom jasnoćom pojma o sebi (slika 1). Iz navedenog možemo pretpostaviti da samopoštovanje ima utjecaj na raspon rezultata kod osoba s niskom jasnoćom pojma o sebi. Također se vidi da samopoštovanje ima utjecaj i na raspon rezultata kod osoba s visokom jasnoćom pojma o

sebi, s time da je njegov utjecaj manji, što se može vidjeti i po manjem rasponu rezultata kod osoba s visokom jasnoćom pojma o sebi, za razliku od osoba s niskom jasnoćom pojma o sebi. Nadalje pretpostavljeno je da je samopoštovanje utjecalo i na smjer rezultata raspona, varijabilnosti i mirovanja toka samoevaluativne misli kod ispitanika s visokom jasnoćom pojma o sebi, koji se pokazao obrnutim od očekivanog (ti sudionici postižu niže vrijednosti varijabilnosti, raspona i više vrijednosti mirovanja toka samoevaluativne misli od sudionika s visokom razinom jasnoće pojma o sebi i visokim samopoštovanjem) (slika 1). Povedeni prethodno navedenim rezultatima, odlučili smo izračunati korelacije između samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi, samopoštovanja i mjera toka samoevaluativne misli, te jasnoće pojma o sebi i mjera toka samoevaluativne misli. Naknadno je izračunata i parcijalna korelacija između jasnoće pojma o sebi i mjera toka samoevaluativne misli uz parcijalizirano samopoštovanje, te korelacija između samopoštovanja i varijabli toka samoevaluativne misli uz parcijaliziranu jasnoću pojma o sebi.

Povezanost jasnoće pojma o sebi, samopoštovanja i mjera toka samoevaluativne misli

U tablici 9 možemo vidjeti korelacije između varijabli samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi s mjerama valencije, varijabilnosti, raspona i mirovanja toka samoevaluativnih misli.

Tablica 9

Korelacije između samopoštovanja, jasnoće pojam o sebi i valencije, varijabilnosti, raspona i mirovanja toka samoevaluativne misli (N = 270).

	samopoštovanje	valencija	varijabilnost	raspon	mirovanje
jasnoća pojma o sebi	0.588	0.158	-0.106	-0.082	0.098
<i>p</i>	0.00	0.009	0.083	0.178	0.108
samopoštovanje		0.327	-0.164	-0.181	-0.162
<i>p</i>		0.000	0.007	0.003	0.008

Legenda:

p – razina značajnosti

Kako varijable jasnoća pojma o sebi i samopoštovanje nisu zadovoljile uvjet normalnosti distribucija, povezanost je utvrđena pomoću Spearmanovog koeficijenta korelacije. Iz tablice 9 vidi se da postoji značajna visoka pozitivna povezanost između samopoštovanja i

jasnoće pojma o sebi ($r_s = .588$; $p < .05$). Također, jasnoća pojma o sebi je u nižoj statistički značajnoj pozitivnoj korelaciji sa valencijom ($r_s = .158$; $p < .01$), te nije u statistički značajnim korelacijama sa varijabilnosti ($r_s = -.106$; $p > .05$), rasponom ($r_s = -.082$; $p > .05$) i mirovanjem ($r_s = .098$; $p > .05$). S druge strane, samopoštovanje je u statistički značajnoj pozitivnoj umjerenoj korelaciji s valencijom ($r_s = .327$; $p < .01$), statistički značajnoj negativnoj niskoj korelaciji s varijabilnosti ($r_s = -.164$; $p < .01$), statistički značajnoj negativnoj niskoj korelaciji s rasponom ($r_s = -.181$; $p < .01$) i statistički značajnoj negativnoj niskoj korelaciji s mirovanjem ($r_s = -.162$; $p < .01$). U tablici 10 možemo vidjeti korelacije između jasnoće pojma o sebi s mjerama valencije, varijabilnosti, raspona i mirovanja uz izuzetu varijancu samopoštovanja. Također se mogu vidjeti (tablica 10) i korelacije između samopoštovanja i mjera valencije, varijabilnosti, raspona i mirovanja uz izuzetu varijancu jasnoće pojma o sebi.

Tablica 10

Korelacije između jasnoće pojma o sebi s mjerama toka samoevaluativne misli uz parcijalizirano samopoštovanje i korelacije između samopoštovanja i mjera toka samoevaluativnih misli uz parcijaliziranu jasnoću pojma o sebi.

	valencija	varijabilnost	raspon	mirovanje
jasnoća pojma o sebi (samopoštovanje)	-0,061	-0,043	0,004	-0,004
<i>ss</i>	267	267	267	267
<i>p</i>	0,318	0,484	0,947	0,952
samopoštovanje (jasnoća pojma o sebi)	0,372	-0,157	-0,165	-0,148
<i>ss</i>	267	267	267	267
<i>p</i>	0,000	0,010	0,007	0,015

Legenda:

ss – stupnjevi slobode, *p* – razina značajnosti

Parcijalna korelacija provedena je kako bi se ispitala povezanost jasnoće pojma o sebi s valencijom, varijabilnosti, rasponom i mirovanjem s izuzetom varijancom samopoštovanja. U prvom dijelu tablice 9 možemo vidjeti da se korelacija između jasnoće

pojma o sebi, s parcijaliziranom varijablom samopoštovanjem, i valencije toka samoevaluativne misli nije pokazala statistički značajnom ($r(267) = -.061$; $p > .05$). Korelacije između jasnoće pojma o sebi, s parcijaliziranom varijablom samopoštovanjem, i varijabilnosti toka samevaluativne misli ($r(267) = -.043$; $p > .05$), raspona toka samoevaluativne misli ($r(267) = .04$; $p > .05$), te mirovanja toka samoevaluativne misli ($r(267) = -.04$; $p > .05$) također se nisu pokazale statistički značajnima. U drugom dijelu tablice 9 vidi se da je samopoštovanje, s parcijaliziranom varijablom jasnoće pojma o sebi, u pozitivnoj statistički značajnoj korelaciji s valencijom toka samoevaluativne misli ($r(267) = .327$; $p < .01$), te u negativnoj statistički značajnoj korelaciji s varijabilnosti ($r(267) = -.157$; $p < .01$), rasponom ($r(267) = -.165$; $p < .01$) i mirovanjem ($r(267) = -.148$; $p < .05$) toka samoevaluativne misli. Rezultate parcijalne korelacije treba uzeti s oprezom, budući da varijable jasnoće pojma o sebi i samopoštovanja nisu zadovoljile uvjet normalnosti distribucija za provedbu parametrijskih testova koji uključuju i parcijalnu korelaciju. Ako usporedimo rezultate iz tablice 9 i tablice 10, možemo vidjeti da se statistička značajnost, veličina i smjer korelacija između samopoštovanja i mjera toka samoevaluativnih misli, izuzimanjem varijance jasnoće pojma o sebi, gotovo nisu promijenile. Suprotno tomu, kada smo izuzeli varijancu samopoštovanja, povezanost između jasnoće pojma o sebi i mjera toka samoevaluativne misli značajno su se promijenile. Jedina statistički značajna korelacija između mjere toka samoevaluativne misli, valencije i jasnoće pojma o sebi, poslije provedbe parcijalne korelacije, s izuzetom varijancom samopoštovanja, nije više bila statistički značajna. Iako ostale mjere toka samoevaluativne misli (varijabilnost, mirovanje i raspon) nisu imale statistički značajnu povezanost s jasnoćom pojma o sebi, ipak je potrebno navesti da se veličina njihovih povezanost prilično smanjila izuzimanjem varijance samopoštovanja.

RASPRAVA

Prva hipoteza prema kojoj je pretpostavljeno da samopoštovanje utječe na valenciju toka samoevaluativne misli, pri čemu će sudionici s većom razinom samopoštovanja postizati veću valenciju toka samoevaluativne misli, ovim je istraživanjem potvrđena. Iz provedene složene analize varijance između samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi s

obzirom na valenciju može se vidjeti da samopoštovanje statistički značajno utječe na valenciju toka samoevaluativne misli, što nam govori da osobe s niskim samopoštovanjem sebe doživljavaju statistički značajno negativnije od osoba sa visokim samopoštovanjem koje sebe doživljavaju pozitivnije tijekom procesa samoevaluacije. Osim značajnog utjecaja na valenciju, samopoštovanje je statistički utjecalo i na varijabilnost i mirovanje toka samoevaluativne misli. Pri tom su osobe s visokim samopoštovanjem postigle statistički značajno manje rezultate na mjerama varijabilnosti i više rezultate na mjerama mirovanja, što znači da su osobe s niskim samopoštovanjem sklonije promjenama u samoevaluaciji tijekom razmišljanja o sebi (češće i veće razlike u valencijama), te je njihov tok samoevaluativne misli rijetko stabilan (postizu niske vrijednosti na mjeri mirovanja).

Druga hipoteza prema kojoj je pretpostavljeno da jasnoća pojma o sebi utječe na varijabilnost, raspon i mirovanje toka samoevaluativne misli, pri čemu sudionici s većom razinom jasnoće pojma o sebi pokazuju manju varijabilnost, manji raspon i veće mirovanje toka samevaluativne misli, nije potvrđena. Naime, u provedenim složenim analizama varijance varijabilnosti, raspona i mirovanja, jasnoća pojma o sebi nije imala statistički značajan utjecaj na varijabilnost, raspon i mirovanje toka samoevaluativne misli.

Ono što se pokazalo statistički značajnim u složenim analizama varijance varijabilnosti, mirovanja i raspona bio je utjecaj samopoštovanja na varijabilnost i mirovanje, te utjecaji interakcije samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na varijabilnost, raspon i mirovanje toka samoevaluativne misli. Iz toga možemo vidjeti da jasnoća postiže utjecaj na varijabilnost, mirovanje i raspon toka samoevaluativne misli ali samo u interakciji sa samopoštovanjem.

Mnogi istraživači smatraju da osobe s niskim samopoštovanjem imaju slabo definirane pojmove o tome tko su i što su (Campbell, 1990). Kao što je navedeno u uvodu ovog rada, osobe s niskim samopoštovanjem u manjoj su mjeri sigurne u svoj identitet i posjeduju manje znanja o sebi, pokazuju manje razine krajnosti u samoopisima, manje pouzdanja u zadacima samoopisa, manju vremensku stabilnost, manju razinu internalne dosljednosti, te imaju dužu vremensku reakciju tijekom odgovaranja na važne informacije o sebi (Cambell i Lavallo, 1993, prema Wu, 2009). Druge studije su također pokazale da su sheme pojedinaca s niskom razinom samopoštovanja manje kompleksne i manje

funkcionalno fleksibilne, pri čemu takvi pojedinci imaju manji opseg strukture znanja o pojmu o sebi, pogotovo za pozitivne dijelove sebe (Campbell, 1990).

Iz parcijalnih korelacija možemo pretpostaviti da i u ovom istraživanju postoji utjecaj samopoštovanja na jasnoću pojma o sebi. Naime, s izuzetom varijancom samopoštovanja pokazalo se da ne postoji statistički značajna povezanost jasnoće pojma o sebi s bilo kojim mjerama samoevaluativne misli, dok je s parcijaliziranom varijablom jasnoće pojma o sebi samopoštovanje ostalo u umjerenoj i statistički značajnoj povezanosti s mjerama toka samoevaluativne misli. Iz toga možemo pretpostaviti da je samopoštovanje posredujuća varijabla između jasnoće pojma o sebi i mjera samoevaluativnih misli, tj. jasnoća pojma o sebi utječe na tok samoevaluativne misli ali samo u interakciji sa samopoštovanjem. Samopoštovanje se i u prijašnjim istraživanjima pokazalo kao moderator između određenih konstrukata. Tako, primjerice, samopoštovanje moderira odnos stresa i autonomnog uzbuđenja (Rector i Roger, 1997, prema Burušić i Tadić, 2006), moderira složene procese kognitivne regulacije negativnih raspoloženja (Smith i Petty, 1995, prema Burušić i Tadić, 2006), te pokazuje medijacijski efekt između stila privrženosti i jasnoće pojma o sebi (Wu, 2009).

U ovom istraživanju utjecaj samopoštovanja na jasnoću pojma o sebi nije bio glavni problem razmatranja, već su se razmatrali njihovi individualni i interakcijski utjecaji na tok samoevaluativne misli. Naime, većina istraživača je istraživalo utjecaj samopoštovanja na jasnoću pojma o sebi i stoga su ih zanimale pretežno samo skupine ljudi s visokim samopoštovanjem i visokom jasnoćom pojma o sebi ili skupine ljudi s niskim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi, dok su u ovom istraživanju uz prethodno navedene skupine predmet razmatranja bili i pojedinci s niskim samopoštovanjem i visokom jasnoćom pojma o sebi, te pojedinci s visokim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi.

Uzimajući u obzir interkacijski utjecaj jasnoće pojma o sebi i samopoštovanja, možemo vidjeti da se utjecaj jasnoće pojma o sebi u nekim slučajevima pokazao obrnutim od očekivanog. Iz složenih analiza varijance varijabilnosti, raspona i mirovanja toka samoevaluativne misli s obzirom na razinu jasnoće pojma o sebi i samopoštovanja možemo vidjeti kako u skladu s očekivanim, osobe koje imaju nisku jasnoću pojma o sebi i nisko

samopoštovanje postižu najviše rezultate na mjerama varijabilnosti i raspona, te najniže rezultate na mjerama mirovanja. U terminima varijabilnosti to su osobe koje su sklonije promjenama u samoevaluaciji (češće i više razlike u valencijama), postižu veći raspon valencijama u procesu samoevaluacije, odnosno rjeđe postižu rezultate iste valencije. Pri objašnjavanju ovih rezultata trebamo uzeti u obzir da, iako ljudi više kognitivno prihvaćaju informacije koje su konzistentne s njihovim slikama o sebi, afektivno svi više preferiramo pozitivne informacije. Kod osoba s visokim samopoštovanjem, pozitivne informacije su konzistentne s njihovom slikom o sebi, dok negativne odbacuju. Kod osoba s niskim samopoštovanjem situacija je kompleksnija, jer one doživljavaju negativne informacije kognitivno konzistentima sa postojećom slikom o sebi, ali istodobno afektivno preferiraju pozitivne informacije. Takav konflikt između afektivnih i kognitivnih informacija može dovesti do nižih rezultata na skali jasnoće pojma o sebi (Campbell, 1990). U našem istraživanju, to može poslužiti pri objašnjavanju rezultata osoba s niskim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi koji su postizali više rezultate na mjerama varijabilnosti i raspona toka samoevaluativne misli od osoba s visokom jasnoćom pojma o sebi (neovisno o razini njihova samopoštovanja) i od osoba s niskom jasnoćom pojma o sebi i visokim samopoštovanjem, te niže rezultate na mjeri mirovanja toka samoevaluativne misli od osoba s visokom jasnoćom pojma o sebi (neovisno o razini njihovog samopoštovanja), kao i od osoba s niskom jasnoćom pojma o sebi i visokim samopoštovanjem. Navedene rezultate možemo objasniti time da su osobe s niskim samopoštovanjem osjetljive na pozitivne i negativne informacije o sebi za razliku od osoba s visokim samopoštovanjem koje su osjetljive samo na pozitivne informacije o sebi. Osim osjetljivosti na pozitivne i negativne informacije, osobe s niskim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi imaju nejasno i nesigurno određena osobna vjerovanja o sebi, koja su zbog takve organizacije internalno nekonzistentna i nestabilna tijekom vremena. Tijekom razmišljanja o vlastitim osobinama, ciljevima i odnosima s drugim ljudima, takve osobe doživljavaju konflikte između međusobno neorganiziranih misli o sebi. Iz tog razloga osobe s niskim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi postižu najveće rezultate na mjerama varijabilnosti i raspona, te najmanje rezultate na mjerama mirovanja toka samoevaluativne misli. Njihova iskustva konflikata između različitih misli o sebi tijekom prisjećanja,

neorganiziranost osobnih vjerovanja, te nedostatak određenosti pojma o sebi omogućavaju da imaju nadinamičniji tok samoevaluative misli od svih ostalih skupina sudionika.

Ono što se pokazalo suprotno očekivanom je to da su osobe s niskom jasnoćom pojma o sebi i visokim samopoštovanjem postigle najniže rezultate na mjerama varijabilnosti i raspona samoevaluativne misli, niže čak i od osoba s visokom jasnoćom pojma o sebi (neovisno o razini njihova samopoštovanja). Najviše rezultate postigle su na mjerama mirovanja, više čak i od osoba s visokom jasnoćom pojma o sebi (neovisno o razini njihova samopoštovanja), što ukazuje na to da te osobe pokazuju najmanju učestalost promjena valencije, najmanje razlike među valencijama, veću učestalost rezultata iste valencije u procesu samoevaluacije.

Uzimajući u obzir ranija istraživanja u kojima većina autora navodi da osobe s visokom jasnoćom pojma o sebi, za razliku od osoba s niskom jasnoćom pojma o sebi, imaju jasno i sigurno određena osobna vjerovanja o sebi, koja su internalno konzistentna i stabilna tijekom vremena, nameće se pitanje kako je moguće da osobe s niskom jasnoćom pojma o sebi i visokom razinom samopoštovanja imaju manje dinamičan tok samoevaluativnih misli čak i od osoba s visokom jasnoćom pojma o sebi (neovisno o razini njihovog samopoštovanja)? U istraživanju efekta nogom u vrata Burger i Guadagno (2003) su dobili rezultate koji su se također pokazali suprotnima pretpostavkama Campbell (1990). Naime u njihovom je istraživanju od sudionika zatraženo da napišu pismo predsjedniku na temu pomoći beskućnicima. Nekoliko dana nakon toga primili su telefonski poziv gdje ih se upitalo da sudjeluju u pomaganju davanja hrane beskućnicima. Ono što se pokazalo je da su se sudionici s višom razinom jasnoće pojma o sebi pokazali osjetljivijima na manipulaciju nogom u vrata od osoba s niskom jasnoćom pojma o sebi. Autori objašnjavaju da razlog takvim rezultatima počiva u činjenici da su određeni aspekti pojma o sebi u procesu eksperimenta postali dostupniji. Naime, osobe koje postižu visoke rezultate na skali pojma o sebi su osobe koje su sklonije oslanjaju na postojeće informacije o sebi. U trenutku kada su upitani za sudjelovanje u pomaganju beskućnicima postali su više svjesni svojih „altruističnih“ karakteristika, jer su prethodno bili izloženi manipulaciji (pismo predsjedniku). Također, isti autori u drugom istraživanju navode da će osobe s visokom jasnoćom pojma o sebi biti u mogućnosti brže i lakše koristiti informacije o sebi, jer su te

informacije u njihovom pojmu o sebi pohranjene na konzistentan, jasan i dobro artikuliran način, što ih čini lako dostupnima i jednostavnima za procesiranje. Suočeni s odlukom o našem ponašanju, važna informacija koja je pohranjena na jasan i pristupačan način ima veće šanse da bude korisno upotrijebljena od informacije kojoj nedostaje jasnoća i koja je manje pristupačna (Burger i Guadagno, 2007). U našem se istraživanju mogla dogoditi slična situacija, jer je od sudionika zatraženo da se razmišljaju o sebi u terminima vlastitih osobina, vlastitih ciljeva i odnosa s drugim ljudima. To je kod osoba s visokom razinom jasnoće pojma o sebi (neovisno o razini njihova samopoštovanja) moglo dovesti do aktivacije (i time lakšeg dosjećanja) svih bitnih informacija o sebi. U skladu s tim su se osobe s visokom jasnoćom pojma o sebi mogle brže i lakše dosjetiti svih bitnih informacija o sebi (i negativnih i pozitivnih), što je moglo rezultirati tokom samoevaluativnih misli velikog raspona valencije, nego što je bio slučaj kod osoba s niskom jasnoćom pojma o sebi i visokim samopoštovanjem.

Pri razmatranju rezultata koje su postigli sudionici s visokom jasnoćom pojma o sebi, također možemo vidjeti i utjecaj samopoštovanja, jer su osobe niskog samopoštovanja i visoke jasnoće pojma o sebi postigle niže rezultate od osoba s visokom jasnoćom pojma o sebi i visokog samopoštovanja. Općenito gledano, iako osobe s visokom jasnoćom pojma o sebi posjeduju jasno i sigurno određena osobna vjerovanja o sebi koja su internalno konzistentna i stabilna tijekom vremena, ako iste osobe imaju nisko samopoštovanje, to ih navodi na razmatranje negativnih uvjerenja o sebi, dok će osobe s visokom jasnoćom pojma o sebi i visokim samopoštovanjem biti navedene na razmatranje pozitivnih, ali i negativnih uvjerenja o sebi. Takav odnos osobnih karakteristika može rezultirati dinamičnijim tokom samoevaluativnih misli kod osoba s visokim samopoštovanjem i visokom jasnoćom pojma o sebi, za razliku od toka samoevaluativne misli osoba s niskim samopoštovanjem i visokom jasnoćom pojma o sebi.

Rezultate osoba s niskom jasnoćom pojma o sebi i visokim samopoštovanjem koje su postigle najniže rezultate na mjerama varijabilnosti, raspona i najviše rezultate na mjerama mirovanja također možemo objasniti u terminima prizivanja bitnih informacija o sebi. Osobe s niskom jasnoćom pojma o sebi i visokim samopoštovanjem pokazuju malu učestalost promjena u samoevaluaciji, te imaju najmanje razlike među valencijama u

procesu samoevaluacije i veliku učestalost rezultata iste valencije. Drugim riječima, imaju najmanje dinamičan tok samoevaluativne misli. Ako uzmemo u obzir da su osobe s visokim samopoštovanjem sklone prihvatanju samo pozitivnih informacija o sebi, a pri tom nemaju jasan pojam o sebi, tj. nemaju jasno i pristupačno pohranjene informacije o sebi (Burger i Guadano, 2007), čini se razumnim pretpostaviti da će se takve osobe opisivati samo u pozitivnim terminima, jer im druge informacije o sebi nisu odmah dostupne pri razmišljanju o vlastitim karakteristikama, vlastitim ciljevima i odnosima s drugima.

Metodološki nedostaci i preporuke za buduća istraživanja

Jedni od najvećih nedostataka ovog istraživanja jesu prigodan uzorak (studenti psihologije) i neadekvatna raspodijela muških i ženski sudionika zbog čega je upitna generalizacija dobivenih rezultata, te prisutnost eksperimentatora tijekom ispitivanja toka samoevaluativne misli, što je mogla utjecati na sam tok samoevaluacije.

U budućim bi istraživanjima bilo uputno prilikom ispitivanja toka samoevaluativne misli uključiti i druge varijable poput kompleksnosti pojma o sebi ili samorefleksivnosti. Naime, jasnoća pojma o sebi nam omogućava samo informacije o tome koliko su nam osobna vjerovanja o sebi jasno i sigurno određena, internalno konzistentna i stabilna tijekom vremena (Campbell, 1990), dok nam konstrukt kompleksnosti pojma o sebi omogućava informacije do koje mjere određene osobe imaju višestruke aspekte definicija sebe (npr. Lineville, 1985, prema Vartanian, 2009), a konstrukt samorefleksivnosti informacije mjeri u kojoj osobe posjeduju uvid i evaluaciju osobnih misli, osjećaja, ponašanja i uočavanja, te jasnoću razumijevanja osobnih misli, osjećaja i ponašanja (Craver i Scheier, 1998, prema Grant i Langford, 2002). Uključujući kompleksnost pojma o sebi i samorefleksivnost u istraživanja utjecaja različitih strukturalnih varijabli pojma o sebi na tok samoevaluativne misli omogućilo bi nam veće uvide u prirodu nastanka i razvoja naših misli o sebi, kao i pojma o sebi u cjelini, kao rezultata tih misli.

ZAKLJUČAK

Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati utjecaj razine samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na tok samoevaluativne misli. Postavljene hipoteze djelomično su potvrđene. Naime, pokazalo se da samopoštovanje utječe na valenciju toka samoevaluativne misli, pri čemu sudionici s većom razinom samopoštovanja postižu veću valenciju toka samoevaluativne misli od sudionika s nižom razinom samopoštovanja. Suprotno tome, druga hipoteza, prema kojoj jasnoća pojma o sebi utječe na varijabilnost, raspon i mirovanje toka samoevaluativne misli, pri čemu sudionici s većom razinom jasnoće pojma o sebi pokazuju manju varijabilnost, manji raspon i veće mirovanje toka samevaluativne misli, nije naišla na empirijsku potvrdu u ovom istraživanju (utjecaj jasnoće pojma o sebi na mjere varijabilnosti, rasopna i mirovanja nije se pokazao statistički značajnim).

Utjecaj interakcije samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi na varijabilnost, raspon i mirovanje toka samoevaluativne misli pokazao se značajnim, pri čemu su sudionici s visokim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi imali najmanje dinamičan tok samoevaluativne misli, dok su sudionici s niskim samopoštovanjem i niskom jasnoćom pojma o sebi imali najviše dinamičan tok samoevaluativne misli. Između ta dva ekstrema nalaze se sudionici s visokom jasnoćom pojma o sebi od kojih su oni s visokim samopoštovanjem postigli više rezultate na mjerama varijabilnosti, raspona i niže rezultate na mjerama mirovanja od sudionika s visokom jasnoćom pojma o sebi i niskim samopoštovanjem.

Ovim istraživanjem je pokazan mogući utjecaj samopoštovanja kao posredujuće varijable između jasnoće pojma o sebi i toka samoevaluativne misli. Pri objašnjavanju interakcijskog učinka autorica rada navodi važnost utjecaja pohrane informacija o sebi, kao i prizivanju i korištenju tih informacija u procesu razmišljanja o sebi. Uzimajući u obzir interakcijske utjecaje jasnoće pojma o sebi i samopoštovanja na tok samoevaluativne misli, moguće je jasnije razumjeti način samoevaluacije kod određenih skupina i, koristeći te informacije, usavršiti mjere samoprocjena.

LITERATURA :

- Baumeister, R.F., Cambell, J.D., Kruger, J.I., i Vohs, K.D. (2003). Does high self-esteem cause better performace, interpersonal success, hapiiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4, 1-44.
- Burger, J. M., i Guadagno, R. E. (2003). Self-concept clarity and the foot-in-the-door procedure. *Basic and Applied Social Psychology*, 25, 79-86.
- Burušić, J., i Brajša-Žganec, A. (2005). Odnos samohendikepiranja, samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi. *Psihologijske teme*, 14(1), 83-90.
- Burušić, J., i Tadić, M. (2006). Uloga samopoštovanja u odnosu crta ličnosti i neverbalnih socijalnih vještina. *Društvena istraživanja*, 15(4-5), 753-771.
- Campbell, J. D., Trapnell, P. D., Heine, S. J., Katz, I. M., Lavalley, L. F., i Lehman, D. R. (1996). Self-concept clarity: Measurement, personality correlates, and cultural boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(1), 141-156.
- Campbell, J. D. (1990). Self-esteem and the clarity of the self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(3), 538-549.
- Carpara, G., V., i Cervone, D. (2003). *Ličnost: determinante, dinamika i potencijali*. Beograd: Dereta.
- Csank, P. A. R., i Conway, M. (2004). Engaging in self-reflection changes self-concept clarity: On differences between women and men, and low- and high-clarity individuals. *Sex Roles*, 50(7-8), 469-480.
- Guadagno, R. E., i Burger, J. M. (2007) Self-concept clarity and responsiveness to false feedback. *Social Influence*, 2, 159-177.
- Grant, A. M., Franklin J., i Langford P. (2002) The self-reflection and insight scale: A new measure of private self-consciousness. *Social Behaviour and Personality*, 30 (8), 821-835.
- Leary, M.R., i Tagney, J.P. (2003). *Handbook of Self and Identity*. New York: The Guilford Press.
- Marinić, D. (u tisku). *Uloga strukturalnih varijabli samopoimanja u dinamizmu samoevaluacije: provjera modela „društva pojma o sebi“*. Neobjavljena doktorska dizertacija. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

- Pervin, A.L., i John, O.P (1999). *Handbook of Personality Theory and research*. New York: The Guilford Press.
- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Pokrajac – Bulian, A. (2000). *Nezadovoljstvo vlastitim tijelom i teškoće emocionalne prilagodbe kao odrednice nastanka poremećaja hranjenja*. Doktorska disertacija. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
- Ritchie, T. D., Sedikides, C., Wildschut, T., Arndt, J., i Gidron, Y. (2011). Self-concept clarity mediates the relation between stress and subjective well-being. *Self and Identity*, 10, 493-508.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Shavelson, R. J., i Bolus, R. (1982). Self-concept: The interplay of theory and methods. *Journal of Educational Psychology*, 74, 3-17.
- Swann, W. B., Jr. Chang-Schneider, C. i McClarty, K. (2007). Do our self-views matter? Self-concept and self-esteem in everyday life. *American Psychologist*, 62, 84-94.
- Vallacher, R. R., Nowak, A., Froehlich, M., i Rockloff, M. (2002). The dynamics of self-evaluation. *Personality and Social Psychology Review*, 6, 370-379.
- Vallacher, R. R., i Nowak, A. (1997). The emergence of dynamical social psychology. *Psychological Inquiry*, 8, 73-79.
- Vartanian, L. R. (2009). When the body defines the self: Self-concept clarity, internalization, and body image. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 28, 94-126.
- Vasta, R., Haith, M.M., i Miller, S.A. (2005). *Dječja Psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Wu, C. H. (2009). The relationship between attachment style and self-concept clarity: The mediation effect of self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 47, 42-46.